

Rakennemuutokset pankkisektorilla

Suomessa ryhdyttiin poikkeuksellisen suureen pankkifuusioon, kun KOP ja SYP ilmoittivat 14.2. yhdistävänsä liiketoimintansa. Pankkien yhtäkokoukset vahvistivat päätöksen maaliskuussa, ja Merita Pankki aloitti toimintansa 1.6.1995. Uusi pankki on taseeltaan Suomen suurin ja suurimpia myös Pohjoismaissa.

Kotitalousluotoissa sekä Meritan että osuuspankkiryhmän markkinaosuus on noin 40 %, joten ne ovat näillä markkinoilla varsin tasavahvoja.

Kotitalousluotoissa sekä Meritan että osuuspankkiryhmän markkinaosuus on noin 40 %, joten ne ovat näillä markkinoilla varsin tasavahvoja.

Pankkituki 1991—95, milj. markkaa

	Suomen Pankki		Valtioneuvosto		Valtion vakuusrahasto		Yhteensä	
	pääoma	takaus	pääoma	takaus	pääoma	muu	pääoma ja muu	takaus
1991								
Scopulus, Sponda ja Solidium	4 330						4 330	
1992								
Scopulus, Sponda ja Solidium ...	9 444	600					9 444	600
Skop			580		3 000		3 580	
Suomen Säästöpankki			1 094		11 400		12 494	
Osuuspankit			1 108				1 108	
Postipankki			903				903	
Kansallis-Osake-Pankki			1 726				1 726	
Unitas			1 749				1 749	
OKO			422				422	
Säästöpankkien Vakuusrahasto					500		500	
Muu			160				160	
1993								
Scopulus, Sponda ja Solidium	-2 722	-100					-2 722	-100
STS (Siltapankki)					3 036		3 036	
Suomen Säästöpankki			-844		-2 656		-3 500	
Skop			350	300	700		1 050	300
Kansallis-Osake-Pankki				1 800				1 800
Unitas ¹				1 000				1 000
Arsenal			3 442		1 558		5 000	
Liikepankkien ja Postipankki Oy:n vakuusrahasto					-357		-357	
Osuuspankkien vakuusrahasto ¹				900				900
Säästöpankkien Vakuusrahasto					-345		-345	
1994								
Sponda	-1 220	-500					-1 220	-500
Arsenal			6 000	28 000			6 000	28 000
Suomen Säästöpankki					-686	232	-454	
Skop				-174	450	256	706	-174
1995								
Arsenal					8 000	-579	7 421	
Skop				-36				-36
Säästöpankkien Vakuusrahasto					-155		-155	
Yhteensä	9 832	0	16 690	31 790	24 445	-91	50 876	31 790

¹ Periaatepäätös.

ja kilpailijoita. Yritysluotoissa Merita Pankin markkinaosuus on selvästi suurin, noin 50 %. Osuuspankkien ja Postipankin maanlaajuinen verkosto ja ulkomaisten pankkien kilpailu pitänevät kuitenkin yllä tehokasta kilpailua. Vuoden 1995 kuluessa ei ollutkaan nähtävissä merkkejä kilpailun heikkenemisestä suurfuusion takia; kilpailu pankkimarkkinoilla näyttää kiristyneen edelleen.

Muut merkittävät rakennemuutokset pankkisektorilla liittyivät pankkikriisin jälkihoitoon. Siltapankki Oy:n ja Suomen Säästöpankki—SSP Oy:n toimilupa peruutettiin ja ne muuttuivat omaisuudenhoitoyhtiöiksi. Lisäksi Siltapankki Oy siirrettiin Arsenal-konserniin.

Valtioneuvosto päätti kesäkuussa myydä Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankin terveet osat sekä Teollistamisrahasto Oy:n ja Skop-rahoitus Oy:n osakkeet Svenska Handelsbankenille 4.4 mrd. markan kauppahinnasta. Tytäryhtiöiden kauppaan kuuluivat myös Suomen Kiinteistöpankki Oy (SKIP) ja Aktiiviraha Oy. Skop on tarkoitus myöhemmin muuttaa omaisuudenhoitoyhtiöksi.

Pankkituki vuonna 1995

Säästöpankkiryhmän kriisin ratkaisemisen ja muiden pankkien tulosten paranemisen vuoksi pankkijärjestelmän vakavaraisuusongelmat ovat lieventyneet. Pankit eivät tarvitse uutta valtion pääomatukea vuonna 1995. Sen sijaan Omaisuudenhoitoyhtiö Arsenal Oy käytti tappioidensa kattamiseen lisää pääomatukea yhteensä 8 mrd. markkaa.

Suomen Pankin osuus pankkikriisin hoidossa liittyy omaisuuteen, joka Skopin haltuunoton yhteydessä vuonna 1991 siirrettiin Suomen Pankin omaisuudenhoitoyhtiöille. Tuolloin Sponda Oy otti haltuunsa osake- ja kiinteistöomistuksia ja Solidium Oy:stä tuli Oy Tampella Ab:n osakeenemmistön haltija. Suomen Pankilta sitoutui näihin järjestelyihin yhteensä runsaat 15 mrd. markkaa.

Suomen Pankin omaisuudenhoitoyhtiöiden tavoitteena on ollut hoitaa niille siirrettyä omaisuutta ja myydä se mahdollisimman pian pitäen kuitenkin huolta siitä, että yhteiskunnalle aiheutuvat tappiot jäisivät mahdollisimman pieniksi. Suomen Pankin myöntämiä osakasluottoja oli pankin vastuulla vuoden 1995 lopussa noin 4,5 mrd. markkaa. Omaisuuden realisoinnin vaati-

ma aika on osoittautunut alun perin arvioitua pitemmäksi erityisesti kiinteistöjen osalta.

Hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta teki 9.1.1996 päätöksen, jolla valtio sitoutui ostamaan Suomen Pankilta Sponda-konsernin ja korvaamaan Skop-operaatiosta syntyneitä korkokustannuksia.

Rahoitusmarkkinoita koskevaa lainsäädäntöä tarkistettiin

Valtioneuvosto oli asettanut huhtikuussa 1994 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella **talletusten vakuussuojaa** koskevasta Euroopan unionin direktiivistä aiheutuvat lainsäädäntömuutokset. Sen tuli myös arvioida Suomen rahoitusmarkkinoiden vakaan toiminnan ja luottolaitosten kansainvälisen kilpailukykyyn edellyttämiä muutoksia vakuusrahastojärjestelmään ja sen kattavuuteen.

Työryhmä jätti marraskuussa 1994 väliraportin, jossa esitettiin luottolaitostoiminnasta annetun lain muuttamista talletussuojadirektiivin edellyttämällä tavalla. Eduskunta hyväksyi esitetyt muutokset, ja ne tulivat voimaan 1.7.1995. Uudet säännökset koskevat mm. vakuusrahaston korvaus- ja maksuvelvollisuuden ajankohtia, ulkomaisten luottolaitosten sivukonttorien vapaaehtoista talletusten lisäsuojaa sekä informaatiovelvollisuutta.

Huhtikuussa 1995 jättämässään loppuraportissa työryhmä suositti kaksivaiheista toimenpidepakettia, jonka avulla parannettaisiin rahoitusmarkkinoiden vakautta ja pankkien toimintaa. Toimenpidetoteutuksen sisältyivät suosittu pikaisesti toteutettavista rahoitusmarkkinoiden riskitietoisuutta lisäävistä toimenpiteistä sekä ehdotus pidemmällä aikavälillä toteutettavasta talletussuojajärjestelmän kokonaisuudistuksesta. Uudistuksen valmistelua varten asetettiin uusi työryhmä, jonka toimiaika jatkuu kesäkuun 1996 loppuun.

Korkolakia muutettiin 1.5.1995 lukien siten, että kiinteistä 16 prosentin viivästyskorosta luovuttiin ja korko sidottiin markkinakorkoon. Suomen Pankki laskee viivästyskoron suuruuteen vaikuttavan viitekoron kunakin vuonna marraskuun lopun tilanteen mukaisesti. Viitekorko taas pohjautuu kolmen kuukauden markkinakorkoon. Suomen Pankin seuraavalle kalenterivuodelle vahvistama viitekorko julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa viimeistään 14 vuorokautta ennen vuodenvaihdetta.

Osuuspankkien yhteenliittymätyöryhmä jätti toukokuun alussa ehdotuksen osuuspankkeja koskevan lainsäädännön muuttamiseksi siten, että osuuspankkien yhteisvastuuseen perustuvan yhteenliittymän muodostaminen olisi mahdollista. Keskusyhteisöön kuuluvat osuuspankit olisivat vastuussa toistensa puolesta, eivätkä niitä sellaisinaan koskisi tietyt luottolaitoskohtaiset säännökset; vakavaraisuutta, maksuvalmiutta ja asiakasriskejä valvottaisiin konsolidoidusti.

Valuuttalain voimassaoloaikaa jatkettiin kolmella vuodella vuoden 1996 alusta lähtien. Lain sisältö pidettiin muilta osin entisellään, mutta luottolaitosten valuuttakurssiriskien valvonta siirrettiin Suomen Pankilta rahoitustarkastukselle luottolaitostoiminnasta annettuun lakiin lisätyllä säännöksellä.

Valtiovarainministeriö asetti tammikuussa työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella mm. Euroopan yhteisöjen uusimmasta lainsäädännöstä johtuvat muutosehdotukset luottolaitoksia koskevaan lainsäädäntöön. Työryhmä keskittyi aluksi EU:n **markkinariskidirektiivin** edellyttämiin muutoksiin luottolaitoslakiin. Seuraavana ryhmän työlliställä on kesäkuussa 1995 vahvistettu valvontadirektiivi. Direktiivi vahvistaa tilintarkastajien asemaa luottolaitosten valvonnassa ja edellyttää, että nämä informoivat heti viranomaisia poikkeuksellisista seikoista, jotka he ovat tehtävänsä suorittaessaan havainneet. Luottolaitoslainsäädännön tarkistustyöryhmä jatkaa toimintaansa vuoden 1996 kesäkuuhun asti.

Valtion velanoton painopiste siirtyi markkamarkkinoille

Liikkeessä olevien joukkovelkakirjojen määrän kasvu selittyi lähes yksinomaan valtion lainanoton siirtymisellä yhä enemmän kotimaahan. Valtion nettoraioitustarve vuonna 1995 oli 64 mrd. markkaa. Tämä hankittiin lähes yksinomaan kotimaasta. Enemmistö markkaemissioista oli tukkamarkkinoille suunnattuja viitelainoja, joita laskettiin liikkeeseen kaikkiaan 39.9 mrd. markkaa. Kotitalouksille myytäviä tuotto-obligaatioita laskettiin liikkeeseen 19.4 mrd. markan arvosta. Vuoden lopussa viitelainoja oli liikkeessä 98.7 mrd. markan ja tuotto-obligaatioita 43 mrd. markan arvosta.

Yrityssektorin joukkovelkakirjaemissiot olivat aiempiin vuosiin verrattuna erittäin vähäiset. Joukkovelkakirjarahoitukseen suosion vähäisyy-

teen vaikuttivat lähinnä yrityssektorin omaraioitusmahdollisuuksia parantanut hyvä kannattavuus sekä vielä alkuvuodesta korkeat pitkät korot. Myöskään yritysobligatioiden suhteellisen epälikvidit jälkimarkkinat eivät ole suosineet tämän rahoitusmahdollisuuden käyttöä.

Valtion kasvaneen markkarahoitukseen ei voi katsoa syrjäyttäneen yksityissektorin edellytyksiä hankkia rahoitusta joukkovelkakirjamarkkinoilta. Vuoden 1995 kotimaisten pitkien korkojen laskun myötä joukkovelkakirjarahoitukseen suosion voikin odottaa elpävän. Myös valtion viitelainamarkkinoiden kasvu auttaa kotimaisten yritysobligatiomarkkinoiden kehittymistä, koska se tarjoaa näille riskittömän vertailukoron sekä herättää kiinnostusta suomalaisia joukkovelkakirjamarkkinoita kohtaan.

Viitelainamarkkinoilla kasvu jatkui

Viitelainamarkkinoille tuli vuoden 1995 aikana yksi uusi päämarkkinatakaaja, ruotsalaisen Skandinaviska Enskilda Bankenin Suomen sivukonttori. Kansallis-Osake-Pankin ja Suomen Yhdyspankin yhdistyminen Merita Pankiksi sekä Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankin osien myynti Svenska Handelsbankenille merkitsivät kahden päämarkkinatakaajan vähenemistä. Vuoden lopussa päämarkkinatakaajia oli siten yhdeksän eli yksi vähemmän kuin vuotta aiemmin.

Viitelainojen kannan tasainen lisääntyminen ei näkynyt vastaavana kasvuna viitelainamarkkinoiden kaupankäyntivolyymeissa. Päämarkkinatakaajien raportoimien kauppajen määrä vuonna 1995 oli 53.9 mrd. markkaa, mikä oli hieman enemmän kuin edellisvuonna. Kaupankäynnin kasvun hidastumiseen oli syynä lähes koko vuoden jatkunut korkojen tasainen lasku, minkä vuoksi sijoitussalkkujen sopeuttamistarve ei ollut yhtä runsasta kuin suurempien korkovaihteluiden aikoina. Ulkomaalaiset sijoittajat eivät myöskään osallistuneet markkamarkkinoille yhtä aktiivisesti kuin edellisvuonna. Vuonna 1995 markkamääräisiä joukkovelkakirjalainoja myytiin nettomääräisesti takaisin Suomeen noin 4.2 mrd. markan arvosta.

Suuri osa uusista viitelainaemissioista päättyikin vuonna 1995 kotimaisten vakuutusyhtiöiden, työeläkelaitosten ja muiden eläkerahastojen salkkuihin. Vaikka kyseiset yhtiöt suosivatkin kuluneena vuonna sijoituspolitiikassaan viitelainoja, samanlaisen kehityksen varaan ei valtion

velanotossa ajan mittaan voida kuitenkaan nojata. Sijoittajapohjan monipuolistuminen ja etenkin ulkomaalaisten sijoittajien kiinnostuksen lisääminen viitelainamarkkinoita kohtaan ovatkin keskeisiä tavoitteita tulevina vuosina.

Vuotta aikaisemmin käynnistynyt obligaatioterminien kaupankäynti ei myöskään sanottavasti kasvanut. Verrattuna edelliseen vuoteen kaupankäynti keskittyi kuitenkin enemmän asiakkasopimuksiin kuin päämarkkinatakaajien väliseen kaupankäyntiin. Obligaatioterminimarkkinoiden rakenne myös selkiytyi kesällä 1995, kun Helsingin Rahamarkkinakeskuksen ja Suomen Optiomeklarit Oy:n (SOM) välisellä sopimuksella obligaatioterminien selvitystoiminta keskitettiin SOM:ään. SOM:ssä selvitettiin vuonna 1995 päämarkkinatakaajien obligaatioterminikaupoista 89 %.

Velkapapereiden markkinoilla useita kehityshankkeita

Koska valtion lainanotto painottui kotimaahan, markkamääräisten arvopaperimarkkinoiden kehittämistarve korostui entisestään. Kotimaisten velkakirjamarkkinoiden kehittämistyössä Suomen Pankilla on ollut aktiivinen rooli valtion viitelainojen päämarkkinatakaajajärjestelmän yhtenä sopijapuolena. Suomen Pankin edustaja toimii päämarkkinatakaajatoimikunnan puheenjohtajana.

Valtion markkarahoitukseen kasvusta johtuva kotimaisten raha- ja pääomamarkkinoiden kehittämistarve johti myös viranomaisten välisen yhteistyön tiivistymiseen. Vuoden 1995 aikana alkoi kokoontua markkinoiden sekä linjakysymyksiä että teknisiä seikkoja tarkasteleva yhteistyöryhmä, joka koostui valtiovarainministeriön, valtiokonttorin ja Suomen Pankin edustajista. Ryhmän tehtävänä on seurata ja vauhdittaa kotimaisten pääomamarkkinoiden kehittämiseksi sovittujen hankkeiden toteutumista.

Viitelainamarkkinoiden kehittämiseksi oli käynnissä useita hankkeita. Vuoden aikana valmisteltiin viitelainojen muuttamista arvo-osuiksi. Laki arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain muuttamisesta tuli voimaan 15.12.1995. Joulukuussa 1995 liikkeeseen laskettu vuonna 2010 erääntyvä sarjaobligatio oli ensimmäinen arvo-osuusmuotoinen emissio.

Viitelainoihin liittyviä repo- eli takaisinostomarkkinoita edistettiin niin ikään. Suomen Pankin viikottainen repohuutokauppa päämarkki-

natakaajien kanssa lopetettiin tarpeettomana 1. kesäkuuta, kun valtiokonttori otti käyttöön vastaavan lainajärjestelyn. Koska päämarkkinatakaajat voivat uuden järjestelyn perusteella saada papereita väliaikaisesti lainaksi valtiokonttorin omasta lainasalkusta, järjestelyn avulla ehkäistään äkillisiä hintavaihteluita ja edistetään siten markkinoiden toimivuutta. Järjestely tarjoaa päämarkkinatakaajille myös uuden kaupintalun rahoitusmuodon ja samalla valtiokonttorille uuden vakuudellisen sijoitusvaihtoehdon.

Valtiovarainministeriö asetti huhtikuussa 1995 työryhmän selvittämään viitelainojen repomarkkinoiden kehittämiseen liittyvien leimaveron ongelmien poistamista. Työryhmä ehdotti, että valtion viitelainoja koskeva, markkinatakaajan kanssa tehtävä ja selvitysyhteisössä selvitettävä takaisinostosopimus olisi leimaverosta vapaa. Eduskunnalle loppuvuodesta annetussa lakiehdotuksessa leimaverovapaus laajennettiin koskemaan valtion viitelainojen lisäksi mm. kuntien, rahoituslaitosten ja yritysten yleisölainoja koskevia sopimuksia sekä lyhytaikaisia rahamarkkinavelkakirjoja yritystodistuksia lukuun ottamatta. Laki leimaverolain ja arvopaperimarkkinalain muuttamisesta tuli voimaan 1.1.1996.

Vuoden 1995 aikana jatkettiin myös sijoituspalveludirektiivin ja markkinariskidirektiivin edellyttämää arvopaperimarkkinoita ja arvopaperivälitysliikkeitä koskevaa lainvalmistelua. Työtä jatkettiin edellisvuonna toimineen sijoituspalvelutyöryhmän mietinnön pohjalta. Uusi laki merkitsee velkapapereiden markkinoilla tapahtuvan kaupankäynnin ja siellä toimivien markkinatakaajien tuloa entistä kattavamman laintasaisen sääntelyn piiriin. Lainvalmistelussa on kuitenkin otettu huomioon, että alun perin osakemarkkinoille tarkoitettuja arvopaperimarkkinalain säädöksiä on raha- ja obligaatiomarkkinoiden osalta lievennetty. Näin halutaan varmistaa, että ammattimaisesti toimivilla tukkamarkkinoilla ei olisi vakiintuneita markkinakäytäntöjä haittaavia ja ylimääräisiä kustannuksia aiheuttavia tarpeettomia rajoituksia. Samalla halutaan korostaa itsesääntelyn merkitystä näillä markkinoilla.

Suomen Pankille on lakia valmisteltaessa suunniteltu annettavan mahdollisuus, että se tarpeelliseksi katsoessaan vahvistaa kaupankäynnin säännöt niillä velkakirjamarkkinoilla, joilla se on tarpeen Suomen Pankin tehtävien hoitamiseksi. Sääntöjen vahvistamisoikeus ei tarkoita, että Suomen Pankki käyttäisi mahdollisissa

sääntörikkomuksissa sanktiovaltaa suhteessa muihin markkinaosapuoliin, vaan tältä osin kaupankäyntiä valvoo rahoitustarkastus. Suomen Pankin oikeus vahvistaa säännöt on tarpeen lähinnä siksi, että etenkin lyhytaikaisilla rahamarkkinoilla sääntöjen pitää tarjota hyvät lähtökohdat rahapolitiikan toteuttamiselle.

Kansallinen arvopaperikeskushanke eteni myös vuonna 1995. Hankkeen tavoitteena on yhdistää Helsingin Rahamarkkinakeskus Oy:n ja Suomen Osakekeskusrekisteri Osuuskunnan kaikki toiminnot, Helsingin Arvopaperipörssi Oy:n kaupanselvitystoiminto sekä arvo-osuusyhdistyksen itsesääntelyyn liittyvät toiminnot yhdeksi kansalliseksi arvopaperikeskukseksi. Hanketta koskeviin neuvotteluihin ovat osallistuneet Suomen valtion ja Suomen Pankin lisäksi Suomen Osakekeskusrekisteri Osuuskunta, liikepankit sekä Helsingin Arvo-osuuskeskus Oy. Osana hanketta valtio perusti loppuvuodesta 1995 pienehköllä alkupääomalla Suomen Arvopaperikeskus Osakeyhtiön. Tarkoituksena on laajentaa yhtiön omistuspohjaa vuoden 1996 aikana.

Osakemarkkinoiden kasvu vähäistä

Vuosi 1995 oli osakemarkkinoilla vaihteleva. Osakekurssit laskivat alkuvuodesta lievästi ja kääntyivät huhtikuun alussa pitkien korkojen laskun myötä voimakkaaseen nousuun. Nousu kuitenkin pysähtyi syyskuun puolivälissä, kun markkinoiden odotukset vahvan talouskasvun jatkumisesta alkoivat vähitellen heikentyä. Loppuvuodesta Helsingin Arvopaperipörssin yleisindeksi oli jälleen palannut vuoden alun tasolle.

Pörssiyhtiöiden uuden riskipääoman hankinta oli niin ikään edellisvuosiin verrattuna vaatimatonta. Osittain tähän vaikuttivat kahden edellisvuoden monet osakeannit, joiden vuoksi tarve uusiin osakeanteihin oli aiempaa vähäisempi. Lisäksi pörssiyhtiöiden poikkeuksellisen hyvän kannattavuus selittää ulkoisen rahoituksen vähäisyyden. Yhteensä pörssiyhtiöt hakivat uutta riskipääomaa 2.3 mrd. markkaa vuonna 1995. Lisäksi uusien pörssiyhtiöiden listautumisanneilla kerättiin yli 2 mrd. markkaa.

Osakevaihdossa Helsingin Arvopaperipörssissä saavutettiin kuitenkin jälleen uusi ennätys. Vaihdoista noin puolet keskittyi yhden yrityksen, Nokian, osakkeisiin. Nokian merkitys korostui muutenkin, sillä yhtiön markkina-arvo kävi vuoden aikana jopa yli 40 prosentissa pörssin koko-

naismarkkina-arvosta. Pörssin yleisindeksin kehitys olisikin ilman Nokiaa ollut etenkin alkuvuodesta huomattavasti toteutunutta kehitystä vaatimattomampaa.

Ulkomaisten sijoittajien merkitys Suomen osakemarkkinoilla lisääntyi jälleen vuoden 1995 aikana. Nettomääräiset sijoitukset suomalaisiin osakkeisiin olivat noin 10 mrd. markkaa, ja vuoden lopussa ulkomaisten sijoittajien hallussa oli suomalaisia pörssiosakkeita kolmasosa pörssiyhtiöiden markkina-arvosta.

Voimakkaat vaihtelut osakkeiden kurssikehityksessä loivat edellytykset myös osakejohdannaistuotteiden markkinoiden vilkastumiselle. Vakioitujen osake- ja osakeindeksijohdannaisien vaihto johdannaispörseissä kasvoi edellisvuotisesta maksettuina preemioina laskettuna 163 %.

Sijoitusrahastojen merkitys suomalaisilla pääomamarkkinoilla oli edelleen vähäinen. Sijoitusrahastojen yhteenlasketut rahastopääomat pysyivät noin 5 mrd. markkana. Vuoden aikana oli havaittavissa pääomien hienoista siirtymistä osakerahastoista lähinnä obligatioihin sijoitaviin korkorahastoihin. Alle vuoden pituisiin rahamarkkinainstrumentteihin erikoistuvien rahamarkkinarahastojen perustaminen ei vielä ollut mahdollista, mutta asiaan tehtävä muutos oli vuoden aikana vireillä sijoitusrahastolakiin tehtävän muutostyön yhteydessä.

Rahoitusmarkkinoita koskeva uusi yhteisölaainsäädäntö valmisteilla

EU:n neuvoston alaisessa työryhmässä käsiteltiin vuoden 1995 aikana luottolaitoksen saneeraus- ja sen toiminnan lopettamiseen liittyviä kysymyksiä. Direktiiviehdotus säätelisi lainvalintaa sellaisessa tilanteessa, että luottolaitos joutuu uudelleenjärjestelyjen tai selvitysmenettelyn kohteeksi.

Tarve tehostaa pankkeja, arvopaperivälitysliikkeitä ja vakuutusyhtiöitä käsittävien finanssi-konglomeraattien valvontaa on viime aikoina käynyt yhä ilmeisemmäksi, mutta käytännön ratkaisujen löytäminen on osoittautunut ongelmalliseksi. Kysymystä on pohdittu mm. EU:n pankkivalvontakomiteassa, ja sitä käsitellään myös erityisessä komission alaisessa asiantuntijatyöryhmässä.

Sijoitusrahastodirektiivin uudistamista valmisteltiin vielä alkuvuodesta EU:n komission edellisvuonna antaman esityksen pohjalta, mutta

yksimielisyyttä asian suhteen ei jäsenmaiden välillä saavutettu. On kuitenkin odotettavissa, että EU:n neuvoston alainen työryhmä saisi komissiolta uuden ehdotuksen vuoden 1996 aikana. Uudistuksen yksi tavoite on ulottaa sisämarkkinat koskemaan myös rahamarkkinasijoituksiin erikoistuvia rahamarkkinarahastoja ja ns. rahasto-osuusrahastoja (funds of funds).

EU-maiden talous- ja valtiovarainministerit hyväksyivät syksyllä 1995 yhteisen kannan sijoittajien korvausjärjestelmää koskevasta direktiiviehdotuksesta. Direktiivin mukaan jokaisen jäsenvaltion tulee huolehtia siitä, että sen alueella on vähintään yksi sijoittajia koskeva korvausjärjestelmä, jossa sijoituspalveluyritykset ovat jäseninä ja jolla piensijoittajille taataan talletussuojaan verrattavissa oleva vähimmäissuoja, jos sijoituspalveluyritys ei pysty vastaamaan sitoumuksistaan asiakkainaan olevia sijoittajia kohtaan. Direktiivi on tarkoitettu piensijoittajien turvaksi. Jäsenvaltio voi halutessaan jättää ammatillisesti toimivat sijoittajat korvausjärjestelmän tarjoaman suojan ulkopuolelle. Direktiiviehdotus on jätetty Euroopan parlamentille toista käsittelyä varten.

Rahoitusmarkkinoiden valmistelu EMUn kolmatta vaihetta varten etenee

Suomen Pankki osallistui rahoitusmarkkinakysymyksissä vuoden 1995 aikana Euroopan rahapoliittisen instituutin puitteissa tapahtuneeseen tekniseen valmistelutyöhön, joka koski talous- ja rahaliiton kolmatta vaihetta sekä yhteistä rahaa. Selvitettäviä kysymyksiä olivat mm. yhteisen rahapolitiikan toteuttamisesta rahoitusmarkkinoille, erityisesti arvopaperikauppojen selvitys- ja järjestelmille aiheutuvat vaatimukset. Instituutin pankkivalvonnan alakomiteassa keskusteltiin paitsi rahoitusvalvonnan yhteistyön kehittämistä EU-maiden välillä myös Euroopan keskuspankin ja keskuspankkijärjestelmän mahdollisesta valvontaroolista talous- ja rahaliiton kolmannessa vaiheessa.

Maksujärjestelmät ja maksuvälinehuolto

Suomen Pankki osallistui vuonna 1995 Suomen EU-jäsenyyden myötä yhteistyöhankkeisiin maksujärjestelmien kehittämiseksi Euroopan rahapoliittisen instituutin ja EU:n komission alaisissa

työryhmissä. Kotimaassa käynnistettiin vastaava yhteistyö pankkien kanssa. Suomen Pankki ja rahoitustarkastus suunnittelivat yhdessä maksujärjestelmiä koskevaa valvontaa. Rahakortin kehittelystä vastannut tytäryhtiö, Toimiraha Oy, myytiin marraskuussa kolmen suomalaispankin omistamalle yhtiölle.

EMUn kolmannen vaiheen yksi keskeinen tapahtuma on yhteisen rahan edellyttämien setelien ja metallirahojen liikkeeseenlasku. Suomen Pankki osallistui EMIn neuvoston perustaman setelityöryhmän työskentelyyn, joka valmistele yhteisiä seteleitä. Työryhmä suunnittelee setelien aihepiiriä ja ulkoasua sekä niiden aitoustekijöitä ja teknisiä määrittelyjä. Myöhemmin valmistelun painopiste siirtyy rahahuoltoon liittyviin kysymyksiin.

Maksujärjestelmäyhteistyötä EU:n jäsenmaiden kesken

Maksujärjestelmiä koskeva yhteistyö EU-jäsenmaiden kesken on varsin tiivistä. Euroopan komission ja neuvoston työryhmissä valmisteltiin vuonna 1995 EU-maiden välisiä maksuja koskevia direktiiviä. Yhteistyönä selvitettiin maksujen lopullisuuteen liittyviä juridisia ym. ongelmia ja valmisteltiin EU-keskuspankkien maksujärjestelmien yhteenkytkemistä. Keskusteltiin myös keskuspankkien asemasta pienten maksujen järjestelmissä ja niiden valvonnassa.

EU-maiden välisiä maksuja koskevan direktiivin valmistelu EU:n neuvostossa saatiin päätökseen, kun poliittinen sopimus direktiivin sisällöstä solmittiin talous- ja valtiovarainministerien neuvoston kokouksessa syyskuussa. Jäsenvaltioilla on kaksi ja puoli vuotta aikaa ottaa direktiivi huomioon omassa lainsäädännössään sen jälkeen kun direktiivi on lopullisesti hyväksytty. Direktiivin tarkoituksena on tehostaa EU-maiden välisten maksujen välitystä säännöksillä maksujenvälitysjärjestelmästä, maksuehtojen läpinäkyvyydestä ja vastuukysymyksistä. Direktiivin säännöksiä sovelletaan vain EU-maiden välisiin pieniin asiakasmaksuihin. Erillinen komission alainen työryhmä pohti EU-maiden välisiin maksuihin liittyvää juridiikkaa, mm. vastuukysymyksiä, ja tämä työryhmä jättäneen ehdotuksensa vuoden 1996 aikana.

Maastrichtin sopimuksessa hyväksytyn rahaliittosuunnitelman myötä Euroopan unionin keskuspankkien maksujärjestelmien yhteenkytkeminen on tullut ajankohtaiseksi. Rahaliittoon

kuuluvien maiden maksujärjestelmien tehokas yhteenkytkeminen luo edellytykset yhtenäisten rahamarkkinoiden syntymiselle rahaliittoon kuuluvissa maissa ja on näin ollen tärkeä edellytys yhteiseen rahapolitiikkaan siirtymiselle. Yhteenkytkemisen myötä syntyvän koko unionin alueen kattavan järjestelmän nimeksi on vakiintunut lyhenne TARGET (Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer). Target otetaan käyttöön heti EMUn kolmannen vaiheen alkaessa, ja sen jälkeen kaikki rahapolitiikkaan liittyvät maksut on suoritettava Targetin kautta. Muissa maksuissa järjestelmän käyttö on vapaaehtoista.

Targetia suunnitellaan Euroopan rahapoliittisen instituutin alaisuudessa toimivassa maksujärjestelmätyöryhmässä sekä sen alatyöryhmässä, joissa Suomen Pankilla on muiden EU-alueen keskuspankkien tapaan edustus. EMIn neuvosto julkaisi toukokuussa ensimmäisen, työryhmien työn pohjalta laaditun Targetia käsittelevän raportin, jossa kuvataan tulevan maksujärjestelmän toimintaperiaatteita. Järjestelmä luodaan yhdistämällä toisiinsa kunkin jäsenmaan reaaliaikainen bruttomaksujärjestelmä. Kansalliset järjestelmät toisiinsa yhdistävän järjestelmän tekninen määrittäminen tehdään Interlinking-alatyöryhmässä.

Target-järjestelmän aukioloaika, maksujen hinnoittelua ja eräitä päivänsäisen likviditeetin myöntämiseen liittyviä teknisiä kysymyksiä selvitetään EMIssä ns. RTGS-alatyöryhmässä (Real-Time Gross Settlement). Tämän lisäksi TFOS-alatyöryhmässä (Task Force on Securities Settlement Systems) selvitetään sellaisia teknisiä asioita, jotka liittyvät keskuspankkien myöntämälleen päivänsäiselle likviditeetille vaatimien vakuuksien siirtelyyn.

Vaikka yhteiseen rahan siirtymiseen liittyvät yksityiskohdat vielä ovat monelta osin auki, on päätetty, että Interlinkingin kautta välitetään ainoastaan yhteisen rahan määräisiä maksuja. Vaikka Target luodaan ensisijaisesti palvelemaan yhteisen rahapolitiikan tarpeita ja siten rahaliittoon kuuluvia maita, on päätetty, että myös rahaliiton ulkopuolelle jäävät EU-maat voivat liittyä siihen ja sen kautta suorittaa ja vastaanottaa yhteisen rahan määräisiä maksuja koko EU:n alueella.

Koska Suomessa oli jo ennen EU-jäsenyyttä valmiina toimiva reaaliaikainen bruttomaksujärjestelmä, Suomen Pankin sekkitilijärjestelmä, ovat yhteisen rahapolitiikan vaatimat järjestelmän muutostarpeet meillä pienet moniin muihin

jäsenmaihin verrattuna. Tärkeimmät uudistus-hankkeet, joita Suomen Pankissa vuoden aikana suunniteltiin, koskivat oman järjestelmämme liittämistä kansalliset järjestelmät yhdistävään järjestelmään.

Keskuspankkien asemasta pienten maksujen järjestelmissä ja järjestelmien valvonnassa keskusteltiin EMIssä RTF-alatyöryhmässä (Task Force on Retail Payments). Työryhmän mukaan EU-maiden keskuspankkien yhteistyö on tarpeen, jos rahapolitiikan hoitaminen tai rahatalouden vakaus vaativat sitä ja jos puhtaasti kansalliset ratkaisut vääristäisivät kilpailuolosuhteita sisämarkkinoilla. EU-maiden keskuspankit ovat esimerkiksi sopineet yhteisestä kannasta, jonka mukaan korttirahan liikkeeseenlaskijan on oltava EU:n toisen pankkidirektiivin mukainen luottolaitos.

Suomen Pankin ja pankkien yhteistyö maksujärjestelmäasioissa tiivistyi

Suomen Pankki ja pankit tiivistivät vuoden aikana maksujenvälitykseen liittyvien riskien hallintaa koskevaa yhteistyötään. Yhteistyötä varten perustettiin maksujärjestelmien ohjausryhmä, maksujärjestelmien yhteistyöryhmä sekä joukko teknisluonteisia alatyöryhmiä, joissa Suomen Pankilla, Suomen Pankkiyhdistyksellä ja pankeilla on edustus.

Työryhmissä pyritään mm. edistämään sellaisten menettelytapojen löytymistä, jotka vähentävät maksuja välittävien pankkien altistumista riskille, joka syntyy jonkin maksujenvälityksen osapuolen maksukyvyttömyydestä. Tällaisen riskin pienentäminen vähentää vaaraa maksuongelmien leviämisestä pankista toiseen kriisitilanteissa.

Tärkeimmällä sijalla keskusteluissa olivat kysymykset pankkien asiakasmaksujen hoitamisesta RTGS-järjestelmän kautta sekä nettoperiaatteella selvitettävien maksujen riskien hallinnan edistämistä. Näiden ohella selvitettiin maksujenvälitykseen liittyviä juridisia kysymyksiä. Työryhmien toiminta jatkuu edelleen vuonna 1996.

Maksujärjestelmien valvontaa kehitettiin

Suomen Pankki ja rahoitustarkastus ryhtyivät yhteistyössä selvittämään maksujärjestelmien valvontaan liittyviä kysymyksiä. Osapuolten

kesken pyrittiin yhtäältä kartoittamaan valvontayhteistyön kannalta tärkeimmät osa-alueet ja toisaalta löytämään toimivia ratkaisuja käytännön valvontayhteistyön järjestämiseksi.

Yhteistyön kohteena olivat erityisesti maksujenvälitykseen liittyvien riskien hallinnalle sekä järjestelmien turvallisuudelle asetettavat vähimmäisvaatimukset. Myös yhteistyöstä maksujenvälitystä koskevan lainsäädännön kehittämiseksi keskusteltiin.

Pankit jatkavat korttirahajärjestelmän kehittämistä

Suomen Pankki myi marraskuun alussa elektroniseen käteiskorttiin perustuvan Avant-maksujärjestelmän rakentamisesta vastaavan Toimiraha Oy:n Automatia Rahakortit Oy:lle, joka on Merita Pankin, Osuuspankkien Keskuspankin ja Postipankin perustama yhtiö. Pankit ovat ilmoittaneet tavoitteekseen pankkiautomaatista ladattavan rahakortin käyttöönoton vuoden 1996 aikana.

Toimiraha Oy:n myynti pankeille heijastaa Suomen Pankin linjaratkaisua, jossa pankki katsoo suorittaneensa osuutensa korttirahajärjestelmän kehitystyössä. Suomen Pankin tavoitteena on ollut luoda edellytykset luotettavalle ja avoimelle valtakunnalliselle korttirahajärjestelmälle, ja nämä edellytykset katsottiin turvatuiksi niin, että järjestelmää kehittäneen yhtiön omistuksesta voitiin luopua. Korttirahan liikkeeseenlasku siirtyi pankkisektorille, mikä on sopusuunnassa EMIn suositusten ja yleismaailmallisen käytännön kanssa. Pankkien valmis asiakasverkosto edistää korttirahan mahdollisuuksia saavuttaa asema laajalti hyväksyttynä maksuvälineenä tulevaisuudessa.

Suomen Pankki ryhtyi selvittämään muiden viranomaisten kanssa yhteistyössä korttirahaa koskevan lainsäädännön tarvetta.

Pankkien tarve velkaantua Suomen Pankin sekkitileillä pieneni

Vähimmäisvarantovelvoitteen keskiarvoistamisen myötä pankkien vähimmäisvarantotalletukset siirrettiin niiden Suomen Pankissa oleville sekkitileille. Vähimmäisvarantotalletukset, jotka aikaisemmin olivat jäädytettynä erillisille vähimmäisvarantotileille, ovat nyt käytettävissä sekkitileiltä suoritettaviin maksuihin ja ainoas-

taan talletusten kuukausikeskiarvon on oltava asetetun vähimmäisvarantovelvoitteen mukainen. Uudistuksen myötä pankkien tarve päivänvälisen sekkitililuoton käyttämiseen pieneni merkittävästi, ja pankit hakivatkin uudistuksen yhteydessä uusia sekkitililimiittejä. Uudet limiitit tulivat voimaan 2.10.1995 eli samaan aikaan kun siirryttiin keskiarvoistamiseen.

Uudistus aiheutti muutoksia myös sekkitililimiittien kattamiseksi tarvittavissa vakuuksissa. Koska vähimmäisvarantotalletukset siirtyivät pankkien käyttöön sekkitileille, ei vähimmäisvarantotalletuksia enää voi entiseen tapaan käyttää sekkitililuoton vakuutena, vaan vakuuksiksi on toimitettava Suomen Pankin hyväksymiä arvopapereita (arvo-osuuksia). Pankkien sekkitililimiiteille vaadittiin vuonna 1995 pääsääntöisesti 25 prosentin vakuus, mutta vuoden 1996 alusta kaikkien vakuusvaatimus on 100 %.

Tilinhaltijoiden välisten maksujen määrä ja keskikoko kasvoivat jonkin verran edellisvuodesta. Kasvu johtui osaltaan siitä, että vuoden 1994 loppupuolella järjestelmään liittyi yksi uusi ulkomaismaisen pankin sivukonttori. Limiittien yhteismäärä supistui lokakuun alusta noin 2.7 mrd. markkaa vähimmäisvarantojärjestelmän muutoksen yhteydessä.

Setelistö ennallaan, metallirahat lisääntyivät

Setelistön määrä oli suurimman osan vuotta 12.5 mrd. markan paikkeilla. Vuoden aikana maksettiin kuitenkin kahdet veronpalautukset, jotka nostivat liikkeessä olevien seteleiden määrää helmikuussa ja joulukuussa. Joulukuussa setelistön määrää lisäsi myös normaali kausivaihtelu.

Liikkeessä olevan setelistön määrä oli suurimmillaan joulukuun 15. päivänä, jolloin se oli 14 391 milj. markkaa. Pienimmillään setelistön määrä oli 31.1.1995, jolloin se oli 11 979 milj. markkaa. Vuoden aikana setelistö lisääntyi 1 193 milj. markkaa. Pääosa lisääntymisestä näkyi 1 000 markan ja 100 markan setelin liikkeessä olevan määrän kasvuna.

Liikkeessä olevien metallirahojen määrä lisääntyi vuoden aikana 1 640 milj. markasta 1 743 milj. markkaan. Liikkeessä olevat käyttörahat lisääntyivät 84 milj. markkaa ja juhlarahat 19 milj. markkaa.

Liikkeessä olevan rahan määrä suhteessa bruttokansantuotteeseen säilyi lähes ennallaan vuoden aikana. Lukuun ottamatta Luxemburgia liikkeessä olevan rahan määrä oli Suomessa vuo-

den 1994 lopussa EU-maista pienin, alle 3 % bruttokansantuotteesta. Useimmissa EU-maissa vastaava luku oli 3—7 %. Käteisen rahan määrään vaikuttavat mm. maksujärjestelmän kehittyneisyys, pankkijärjestelmän rakenne ja seteleiden käyttö säästämisen välineenä sekä kotimaassa että ulkomailla.

Liikkeessä oleva raha laskettuna kuukauden lopun määrien keskiarvona on pysynyt suhteellisen vakaana, ja sen kasvu on vuodesta 1991 vuoteen 1995 ollut vain 4.4 %. Yleisön hallussa olevan rahan määrä kasvoi vastaavana aikana 8 831 milj. markasta 11 059 milj. markkaan eli 25 %. Suomen Pankin syksyllä 1995 tekemän kyselytutkimuksen mukaan tästä määrästä noin 14 % eli 1.5 mrd. markkaa oli yksityisten yritysten hallussa. Tämä oli vajaa puolet siitä, mitä kaksi vuotta aiemmin tehdyn selvityksen perusteella arvioidaan olleen kotitalouksien aktiivisessa käytössä. Käteisrahan osuus oli näiden selvitysten mukaan kotitalouksien suorittamien maksujen arvosta noin 40 % ja yritysten vastaanottamien maksujen arvosta lähes viidennes.

Pankkien hallussa olevan rahan määrä on alentunut vuoden 1991 lopun 5 753 milj. markasta 3 210 milj. markkaan eli 44 %. Tähän kehitykseen vaikutti käteisvaraluottojärjestelmän lakkauttaminen kesäkuussa 1993, jonka jälkeen Suomen Pankki ei enää rahoittanut talletuspankkien käteiskassoja. Lisäksi pankkien hallussa olevan rahan määrä on vähentynyt pankkien konttoriverkoston supistumisen takia. Osaltaan pankkien konttoriverkoston harveneminen samoin kuin taloudellisen aktiviteetin viriäminen ovat lisänneet yleisön käteisrahan hallussapidon tarvetta.

Useita juhlarahoja laskettiin liikkeeseen

Vuoden aikana laskettiin liikkeeseen neljä juhlarahaa, joista yksi oli käyttörahasarjan 10 markan rahasta valmistettu EU-erikoislyönti. Tämän erikoislyönnin arvopuoli on sama kuin 10 markan käyttörahassa, mutta sen tunnuspuolella on lentävä joutsen ja EU:ta kuvaavat 12 tähteä. Rahan lyöntimäärä oli 500 000 kappaletta.

Tammikuussa laskettiin liikkeeseen A. I. Virtasen syntymän satavuotispäivän johdosta 100 markan hopeinen juhlaraha. Rahaa lyötiin 43 000 kappaletta. Kesäkuussa laskettiin liikkeeseen 2 000 markan kultainen juhlaraha, jonka teemana oli 50 rauhan vuotta. Rahan lyöntimäärä oli 6 900 kappaletta. Yhdistyneiden kansakun-

tien 50-vuotispäivän johdosta lyötiin lokakuussa 100 markan hopeinen juhlaraha, jonka lyöntimäärä oli 43 000 kappaletta. Kymmenen markan käyttörahasta tehtyä erikoislyöntiä valmistettiin myös kulta- ja hopearahana siten, että rahan keskiosa on kultaseosta ja ympärillä oleva renkaan muotoinen osa hopeaa.

Yhdessä 10 markan rahan erikoislyönti, 2 000 markan kultaraha ja YK:n 50-vuotispäivän juhlaraha muodostivat ”50 rauhan vuotta 1995”-juhlarahasarjan.

Setelivirrat lisääntyivät

Setelivirrat Suomen Pankista pankkeihin kasvoivat markkamääräisesti 19 % ja palautukset 15 % edellisvuotisista eli selvästi enemmän kuin liikkeessä olevien seteleiden määrä, joka kasvoi 9 % vuoden aikana. Suomen Pankki laski liikkeeseen seteleitä 55 607 milj. markkaa ja otti vastaan palautuksia 54 414 milj. markkaa.

Myös liikkeeseen laskettujen seteleiden kappalemäärä lisääntyi 448 milj. kappaleesta 536 milj. kappaleeseen eli 20 %. Suomen Pankkiin palautuneiden seteleiden kappalemäärä kasvoi 463 milj. setelistä 530 milj. seteliin eli 14 %. Erittymisen selvästi lisääntyi 100 markan setelien palautusmäärä: 330 milj. setelistä 394 milj. seteliin eli 19 %. Tämä johtui siitä, että pankkiautomaatteihin tarvittavista lajitelluista seteleistä tilattiin entistä suurempi osa Suomen Pankista sen sijaan, että pankkien konttorit olisivat täyttäneet niitä konttoreihin palautuneilla seteleillä.

Liikkeessä olevan setelistön kiertonopeus Suomen Pankin kautta oli 5.7 kertaa vuodessa. Verrattuna muihin EU-maihin on kiertonopeus Suomessa suuri, sillä muissa EU-maissa se vaihtelee yleensä 1.5—3.5.

Eri setelirahajien kiertonopeudet Suomessa olivat seuraavat: 1 000 mk 1.3, 500 mk 2.4, 100 mk 7.6, 50 mk 4.9 ja 20 mk 2.9.

Metallirahojen virrat vähenivät edellisvuotisista, koska vuoden 1993 lopulla alkanut vanhan sarjan 5 markan ja 1 markan rahojen vaihtuminen uuden sarjan rahoihin oli jo pääosin tapahtunut ennen vuoden 1995 alkamista. Suomen Pankki laski vuoden 1995 aikana liikkeeseen metallirahaa 1 092 milj. markkaa ja otti vastaan palautuksia 988 milj. markkaa. Metallirahoja laskettiin liikkeeseen 603 milj. kappaletta, mikä on 19 % vähemmän kuin edellisena vuonna, ja otettiin vastaan 477 milj. kappaletta eli 32 % vähemmän kuin edellisena vuonna. Metalliraha-

virrat vähenivät myös sen takia, että Suomen Pankki otti maaliskuun alussa käyttöön metallirahan käsittelymaksun.

Suomen Pankki supisti metallirahavarastojaan

Maastrichtin sopimus kieltää EU:n jäsenmaiden keskuspankkeja rahoittamasta julkista sektoria. Koska valtiolla Suomessa on yksinoikeus metallirahan lyömiseen ja rahojen nimellisarvo hyvitetään valtion tilille, on Suomen Pankin hallussa oleva metalliraha koroton saaminen valtiolta ja sen katsotaan muodostavan korkosubvention valtiolle. Ministerineuvoston antaman asetuksen mukaan ristiriitaa sopimuksessa olevan kiellon kanssa ei kuitenkaan ole, jos keskuspankilla on hallussaan enintään 10 % liikkeessä olevasta metallirahasta.

Suomen Pankilla oli ennen Suomen EU-jäsenyyttä metallirahaa selvästi enemmän kuin 10 % liikkeessä olevan metallirahan määrästä. Vuonna 1995 määrä pidettiin alle 10 prosenttina. Suomen Pankin hallussa oli 31.12.1995 metallirahaa 139 milj. markkaa eli 8.0 % liikkeessä olevan metallirahan määrästä.

Metallirahavastuun siirron valmistelu

Hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta päätti 9.1.1996, että valtio maksaa Suomen Pankille metallirahavastuusta aiheutuvan velkansa. Valtion metallirahavastuulla tarkoitetaan valtion velvollisuutta lunastaa nimellisarvostaan Suomen Pankilta takaisin sille liikkeeseen laskevista varten luovuttamansa metallirahat.

Vanhat rahat palautuivat verkalleen

Suomen Pankki lakkautti vuoden 1993 lopussa kaikki vuosien 1945—1980 mallia olevat setelit laillisina maksuvälineinä. Liikkeessä olevien lakkautettujen seteleiden määrä väheni vuoden aikana 303.0 milj. markasta 252.8 milj. markkaan. Vuoden lopussa oli vielä liikkeessä 54 milj. markkaa vuoden 1975 mallia olevaa 500 markan rahaa ja 77 milj. markkaa vuoden 1963 ja 1976 mallia olevaa 100 markan rahaa.

Valtiovarainministeriö lakkautti laillisina maksuvälineinä vuoden 1993 lopussa kaikki ennen vuotta 1963 lyödyt metallirahat ja vuoden 1963 jälkeen lyödyt pennimääräiset metallirahat

lukuun ottamatta vuoden 1990 mallia olevia 50 ja 10 pennin rahoja. Liikkeessä olevien lakkautettujen metallirahojen määrä väheni vuoden aikana 114.2 milj. markasta 111.1 milj. markkaan. Pääosa vähennyksestä aiheutui 50 pennin ja 20 pennin palautuksista, jotka olivat yhteensä 2.3 milj. markkaa.

Seteleiden väärennöksiä vähän

Suomalaisista seteleistä oli liikkeessä vuoden aikana joitakin yksittäisiä väärennöksiä, jotka olivat vuoden 1986 (ilman Litt.) mallia. Lisäksi tavattiin useita kymmeniä erässä aikakauslehdessä painettuna olleita 100 markan setelin kuvia, jotka olivat vuoden 1986 Litt. A -mallia.

Suomen Pankki ja keskusrikospoliisi järjestivät eri puolilla maata koulutusta rahaa ammattimaisesti käsitteleville henkilöille seteleiden aitouden tunnistamisessa.

Rahahuollon palveluja maksullisiksi

Suomen Pankki otti 1.3.1995 alkaen käyttöön metallirahamaksun, jonka suuruus on 5 markkaa asiakkaan palauttaessa 1 000 kappaleen metallirahapussin tai ottaessa metallirahapakkauksen. Pakkaukset sisältävät 5 markan, 50 pennin tai 10 pennin rahoja 1 000 kappaletta sekä 10 markan tai 1 markan rahoja 800 kappaletta. Maksu laskettiin valtion maksuperustelain mukaisesti omakustannushinnan perusteella. Maksun perimisellä oli tarkoitus tehostaa metallirahahuoltoa vähentämällä rahojen kuljettamista Suomen Pankin käsiteltäväksi. Maksuja kerättiin vuonna 1995 4.5 milj. markkaa.

Suomen Pankki ja rahahuollon tietojenkäsittelyjärjestelmää käyttävät pankit ovat sopineet, mitkä järjestelmän käytöstä ja ylläpidosta aiheutuvista maksuista kuuluu maksaa Suomen Pankille. Vuonna 1995 maksut olivat 7.5 milj. markkaa. Myös nämä maksut laskettiin valtion maksuperustelain mukaisesti omakustannushinnan perusteella.

Yhteisen setelin valmistelu

Maastrichtin sopimuksen mukaan EMIn tehtävänä on valvoa yhteisen eurooppalaisen setelin teknistä valmistelua. Teknistä valmistelua varten EMI on perustanut erillisen työryhmän, jonka

Tilinpäätös

Tuloslaskelma, milj. mk

	1.1.—31.12.1995	1.1.—31.12.1994		
Korkotuotot				
Kotimaiset (1)				
Maksuvalmiusluotoista	8.0	1.0		
Sijoitustodistuksista	7.0	91.5		
Arvopapereiden takaisinmyyntisitoumuksista ...	201.9	72.6		
Nettokorot kotimaisista termiinkaupoista	8.1	15.2		
KTR-luotoista	15.4	25.5		
Joukkovelkakirjoista	226.2	250.7		
Vakauttamislainoista	—	31.8		
Muista saamisista	37.5	37.0	525.3	
Ulkomaiset (2)				
Kansainväliseltä valuuttarahastolta	107.3	74.2		
Arvopapereista	2 129.9	2 215.6		
Muista valuuttasaamisista	739.4	430.2	2 720.0	
Korkotuotot yhteensä	3 480.6	3 245.2		
Korkokulut				
Kotimaiset (3)				
Päivätalletuksista	-29.7	-43.9		
Sijoitustodistuksista	-2 046.6	-1 539.6		
Varantotalletuksista	-4.1	—		
Investointitalletuksista	-34.0	-48.2		
Muista veloista	-5.2	-11.9	-1 643.6	
Ulkomaiset				
Kansainväliselle valuuttarahastolle	-43.2	-44.6		
Muista veloista	-12.6	-1.8	-46.4	
Korkokulut yhteensä	-2 175.5	-1 690.0		
Korkokate (4)	1 305.2	1 555.2		
Muut tuotot (5)				
Toimitusmaksut ja palkkiot	20.6	14.9		
Muut	107.1	57.7	72.6	
Muut kulut (6)				
Palkat	-146.9	-146.7		
Sosiaalikulut	-84.7	-81.5		
Setelien hankintakulut	-34.4	-49.2		
Poistot	-105.1	-63.0		
Muut	-88.1	-78.0	-418.4	

Rahoitustarkastuksen kulut ja tuotot (7)

Palkat	-22.4		-18.9	
Poistot	-0.4		-0.6	
Muut kulut	-22.6		-20.3	
Rahoitustarkastuksen valvontamaksut	45.5	0.0	40.0	0.2
Tulos ennen kurssieroja ja varauksia		973.5		1 209.6
Ulkomaisten arvopapereiden kurssierot (8)	883.9		-1 459.8	
Valuuttakurssierot (9)	-2 130.5		-5 816.9	
Eläkevarauksen lisäys (10)	-95.9		-89.9	
Varauksen (laki Suomen Pankista 30 §) lisäys (-)/ purkaminen (+) (10)		369.0		6 157.0
Tilikauden tulos (11)		0.0		0.0

Tase, milj. mk

Vastaava	31.12.1995	31.12.1994
<i>Kulta ja valuuttasaamiset (1)</i>		
Kulta	1 742.1	2 180.5
Erityiset nosto-oikeudet	1 569.0	1 536.9
Varanto-osuus Kansainvälisessä valuuttarahastossa	1 685.1	1 353.7
Ecusaaminen Euroopan rahapoliittiselta instituutilta	3 363.1	
Valuuttasaamiset	40 505.5	47 672.2
	48 864.8	52 743.2
<i>Muut ulkomaiset saamiset (1)</i>		
Markkaosuus Kansainvälisessä valuuttarahastossa	3 910.8	4 594.6
Osuus Euroopan rahapoliittisessa instituutissa .	58.2	4 594.6
3 969.1		
<i>Saamiset rahoituslaitoksilta (2)</i>		
Sijoitustodistukset	–	443.0
Arvopaperit takaisinmyyntisitoumuksin	7 075.8	1 037.4
Joukkovelkakirjat	416.5	802.2
Muut	1 338.7	237.9
	8 831.0	2 520.5
<i>Saamiset julkiselta sektorilta (3)</i>		
Valtion metallirahavastuu	1 882.4	1 806.0
	1 882.4	1 806.0
<i>Saamiset yrityksiltä (4)</i>		
Kotimaisten toimitusten rahoitus (KTR)	185.2	315.8
Muut	2 700.3	2 833.2
	2 885.5	3 149.0
<i>Muut saamiset (5)</i>		
Rahamarkkinoiden vakauttamislainat	4 532.0	4 532.0
Siirtosaamiset	972.2	1 832.1
Muut	141.0	159.4
	5 645.2	6 523.5
<i>Arvonjärjestelytili (6)</i>		
	643.0	–
<i>Aktivoidut menot ja menetykset rahamarkkinoiden vakauden turvaamisesta (7)</i>		
	1 400.0	1 400.0
Yhteensä	74 121.0	72 736.8

Vastattavaa	31.12.1995	31.12.1994
<i>Valuuttavelat (1)</i>	1 214.2	130.4
<i>Muut ulkomaiset velat (1)</i>		
Kansainvälisen valuuttarahaston markkatilit ...	3 910.9	4 594.6
Osoitetut erityiset nosto-oikeudet	926.5	984.9
	4 837.5	5 579.5
<i>Liikkeessä oleva raha (8)</i>		
Setelit	13 867.9	12 675.1
Metalliraha	17 743.1	1 639.5
	15 611.0	14 314.7
<i>Sijoitustodistukset (9)</i>	28 090.0	35 236.0
<i>Velat rahoituslaitoksille (10)</i>		
Päivätalletukset	–	1 386.6
Varantotalletukset	15 675.7	6 525.7
Muut	1 100.9	–
	16 776.6	7 912.3
<i>Velat julkiselle sektorille (11)</i>		
Sekkitilit	0.0	0.0
Valtion vakuusrahaston talletukset	75.2	93.1
	75.3	93.1
<i>Velat yrityksille (12)</i>		
Investointi- ja alushankintatalletukset	994.0	1 548.5
	994.0	1 548.5
<i>Muut velat (13)</i>		
Siirtovelat	300.0	436.5
Muut	26.9	24.2
	326.9	460.8
<i>Varaukset (14)</i>		
Eläkevaraus	1 431.4	1 328.6
Muut varaukset	–	369.0
	1 431.4	1 697.5
<i>Oma pääoma (15)</i>		
Kantarahasto	5 000.0	5 000.0
Vararahasto	764.1	764.1
Tilikauden voitto	0.0	0.0
	5 764.1	5 764.1
Yhteensä	74 121.0	72 736.8

Tilinpäätöksen liitteet

	31.12.1995	31.12.1994
<i>Setelinanto, milj. mk</i>		
Setelinanto-oikeus	48 120	52 743
Käytössä	15 170	12 911
Setelinantovara	32 950	39 832
<i>Markkalvaluuttatermiinisopimukset, milj. mk</i>		
Termiiniostosopimukset ¹⁾	—	6 079
<i>Valuuttalvaluuttatermiinisopimukset, milj. mk</i> (ostetun valuutan keskipäivän keskipäiväkurssi) ¹⁾		
	—	4 301
<i>Valuuttamääräiset futuurisopimukset, milj. mk</i>		
Ostosopimukset ¹⁾	38	—
Myyntisopimukset ¹⁾	6 276	1 552
<i>Osakkeet ja osuudet, nimellisarvo, milj. mk</i> (sulkeissa Suomen Pankin omistusosuus)		
Scopus Oy	2 (100 %)	2 (100 %)
Sponda Oy	300 (100 %)	300 (100 %)
Setec Oy	40 (100 %)	40 (100 %)
Helsingin Rahamarkkinakeskus Oy	35 (52 %)	35 (52 %)
Bank for International Settlements	53 (1.67 %)	56 (1.67 %)
Asunto-osakkeet	1	1
Kiinteistöosakkeet	1	1
Muut osakkeet ja osuudet	1	1
Yhteensä	433	437
<i>Takaukset, milj. mk</i>		
Skopin riskikeskittymien siirtoon liittyvät tilapäiset takausvastuut	13	75
<i>Eläkesitoumuksista johtuva vastuu, milj. mk</i>		
Suomen Pankin eläkevastuu	1 772	1 762
— tästä varauksilla katettu	1 431	1 329

¹⁾ Kyseisen valuutan vuoden viimeisen pankkipäivän keskipäiväkurssiin.

Suomen Pankin kiinteistöt

Kiinteistö	Osoite	Valmistumis- vuosi	Tilavuus noin m ³
Helsinki	Rauhankatu 16	1883/1961	49 500
	Rauhankatu 19	1954	33 000
	Unioninkatu 33	1848	17 500
	Snellmaninkatu 23	1896/1988	27 500
	Liisankatu 14	1928	48 500
Joensuu	Ramsinientie 34	1920/1983	4 500
	Torikatu 34	1984	11 000
Kuopio	Kauppakatu 25—27	1912	7 500
	Puutarhakatu 4	1993	11 900
Lahti	Torikatu 3	1929	36 500
Mikkeli	Päivönkatu 15	1965	7 500
Oulu	Kajaaninkatu 8	1973	17 000
Tampere	Hämeenkatu 13	1942	36 000
Turku	Linnankatu 20	1914	10 500
Vantaa	Suometsäntie 1	1979	311 500
Inari	Saariselkä	1968/1976	2 000

Tilinpäätöksen kommentit

Kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntö

Suomen Pankin tase noudattaa sektorijakoa, mikä antaa kuvan keskuspankin ja ulkomaisten sekä kotimaan sektoreiden välisistä rahoitussuhteista. Taseessa noudatetut arvostusperiaatteet on selostettu kommentoitavien tase-erien yhteydessä. Ulkomaisten arvopapereiden arvostusta muutettiin tilikauden 1995 aikana. Käyttöomaisuus, osakeomistukset ja pitkävaikutteiset menot kirjataan kokonaan kuluiksi hankintavuonna Suomen Pankista annetun lain edellyttämällä tavalla, eivätkä ne niin ollen sisälly taseeseen. Tilinpäätöksen liitetiedoissa on luettelo Suomen Pankin omistamista osakkeista, osuuksista ja kiinteistöistä.

Ulkomaan rahan määräiset saamiset ja velat on muutettu markoiksi tilinpäätöspäivänä voimassa olleiden keskikurssien mukaisesti.

Pankkivaltuusto vahvistaa Suomen Pankista annetun lain 17. pykälän 1. momentin 2. kohdan mukaisesti tilinpäätöksen laatimisessa noudatettavat perusteet.

Tuloslaskelman kommentit

1. Kotimaiset korkotuotot

Kotimaiset korkotuotot olivat yhteensä 504 milj. markkaa. Ne sisältävät korkotuottoja arvopapereiden takaisinmyyntisitoumuksista 202 milj. markkaa ja joukkovelkakirjalainoista 226 milj. markkaa. Kotimaiset korkotuotot vähenivät edellisvuotisista 21 milj. markkaa.

2. Ulkomaiset korkotuotot

Ulkomaiset korkotuotot olivat 2 977 milj. markkaa, mikä on 257 milj. markkaa enemmän kuin edellisenä vuonna.

3. Kotimaiset korkokulut

Kotimaiset korkokulut, 2 120 milj. markkaa, lisääntyivät 476 milj. markkaa. Suomen Pankin liikkeeseen laskemien sijoitustodistusten korkokuluja oli 2 047 milj. markkaa.

4. Korkokate

Korkokate oli 1 305 milj. markkaa eli 250 milj. markkaa pienempi kuin edellisenä vuonna.

5. Muut tuotot

Muut tuotot olivat 128 milj. markkaa. Erään sisältyi mm. haarakonttorikiinteistöjen myynneistä saatuja tuottoja 34 milj. markkaa ja kiinteistöjen vuokratuottoja 30 milj. markkaa.

6. Muut kulut

Palkkasumma oli 147 milj. markkaa. Sosiaalikulut sisältävät 59 milj. markkaa maksettuja eläkekeitä.

Käyttöomaisuus ja pitkävaikutteiset menot kirjataan poistoina kuluksi hankintavuonna Suomen Pankista annetun lain mukaisesti. Poistot sisältävät siis tilikauden aikana hankitun käyttöomaisuuden ja muut pitkävaikutteiset menot kokonaisuudessaan. Poistoihin sisältyy 31 milj. markkaa rakennusten muutostöiden ja korjausten menoja ja 14 milj. markkaa koneiden ja laitteiden hankintamenoja.

7. Rahoitustarkastuksen kulut ja tuotot

Suomen Pankin tuloslaskelmassa esitetään pankin yhteydessä toimivan rahoitustarkastuksen toimintakulut (palkat, poistot, muut kulut) erikseen omina erinä. Rahoitustarkastuksen toimintakulut katetaan valvottavilta jälkikäteen perittäville valvontamaksuilla.

8. Ulkomaisten arvopapereiden kurssierot

Ulkomaisten arvopapereiden kurssierot sisältävät arvopapereiden myynnistä syntyneet voitot ja tappiot, salkussa olevien arvopapereiden hankintahinnan ja nimellisarvon välisen preemion/diskonton jaksotuksen sekä jaksotuksella korjatun hankintahinnan ja sitä alemman markkinahinnan erotuksen. Nettomääräisesti ulkomaisista arvopapereista kirjattiin 884 milj. markkaa kurssivoittoja.

9. Valuuttakurssierot

Valuuttakurssieroihin sisältyvät valuuttakurssien muutoksista aiheutuneet saamisten ja velkojen sekä taseen ulkopuolisten erien arvon muutokset sekä valuutanvaihtotuotot nettomääräisinä. Tilikauden 1995 aikana markka vahvistui suhteessa keskeisiin varantovaluuttoihin eli Saksan markkaan, Yhdysvaltain dollariin, Ranskan frangiin, Englannin puntaan, Japanin jeniin ja Alankomaiden guldeniin. Valuuttakurssitap-

pioita kertyi yhteensä 2 996 milj. markkaa. Tuloslaskelmaan niistä kirjattiin 2 131 milj. markkaa.

10. Varausten muutos

Eläkevaraukseen siirrettiin vuoden 1995 aikana palkoista peritty työntekijäin eläkemaksu, 7 milj. markkaa. Työntekijäin eläkemaksulle ja edellisenä vuosina tehdyille eläkevarauksille lasketaan korkoa lisäämällä peruskorkoon 2 prosenttiyksikköä ja näin saadulla määrällä lisätään eläkevarausta. Yhteensä eläkevarausta kartutetaan 102 milj. markkaa.

Suomen Pankista annetun lain 30. pykälän mukainen varaus, 369 milj. markkaa, purettiin kokonaisuudessaan.

11. Tilikauden tulos

Tilikauden tuloksena esitettiin nolla markkaa.

Taseen kommentit

1. Kulta ja ulkomaiset erät

Kulta kirjattiin aiempien vuosien tapaan taseeseen arvoon 35 mk/g. Vuoden 1995 viimeisen päivän markkinahinta oli 54 mk/g. Kulta oli vuoden 1995 lopussa 49 773 kg, kun sitä oli edellisvuoden lopussa 62 299 kg. Suomen Pankin taseessa kullan määrässä tapahtui muutos ja samalla valuuttavarantoon tuli uusi tase-erä "Ecusaaminen Euroopan rahapoliittiselta instituutilta". Muutokset johtuivat siitä, että EU-jäsenyyteen liittyvä Euroopan valuuttajärjestelmä (EMS) koskeva sopimus tuli Suomen Pankin osalta voimaan 1.1.1995. Sopimuksen mukaisesti Suomen Pankki vaihtoi 20 % kulta- ja dollarivarannostaan ecuihin Euroopan rahapoliittisen instituutin kanssa.

Valuuttasaamisissa esiintyviä erityisiä nosto-oikeuksia Kansainvälisessä valuuttarahastossa vastaa velkapuolen erä osoitetut erityiset nosto-oikeudet (SDR). Molemmat erät ovat korollisia ja korkona on SDR:n korko.

SDR-määräinen varanto-osuus sekä markkaosuus Kansainvälisessä valuuttarahastossa muodostavat yhdessä Suomen jäsenosuuden valuuttarahastossa. Markkaosuuden vastaerä sisältyy ulkomaisissa veloissa erään Kansainvälisen valuuttarahaston markkatilit. Markkaosuus ja sitä vastaavat markkatilit on sidottu erityisten nosto-

oikeuksien kurssiin Kansainvälisen valuuttarahaston soveltaman käytännön mukaisesti. Muihin ulkomaisiin saamisiin sisältyy myös jäsenosuus Euroopan rahapoliittisessa instituutissa.

Valuuttasaamiset koostuvat pääosin valtioiden liikkeeseen laskemista tai takaamista ulkomaisista arvopapereista sekä ulkomaisista pankkitalletuksista. Erään sisältyvät myös ulkomaiset avistatilit sekä pankin hallussa olevat ulkomaiset maksuvälineet.

Valuuttavarantoon kuuluvien arvopapereiden arvostusta muutettiin tilikauden 1995 aikana. Aikaisemmin arvopaperit arvostettiin nimellisarvoon tai sitä alhaisempaan käypään arvoon. Tilikaudella 1995 arvopaperit kirjattiin ostohetkellä hankintahintaan, ja sen jälkeen hankintahinnan ja nimellisarvon erotus kirjataan tulosvaikutteisesti juoksuajan kuluessa. Tilinpäätöksessä arvopaperin jaksotuksella korjattua hankintahintaa verrataan vuoden lopun markkinahintaan. Tasearvona käytetään markkinahintaa, jos se on alhaisempi.

Valuuttavelat sisältävät kansainvälisten järjestöjen ja ulkomaisten pankkien vaihdettavat markkasaamiset Suomen Pankilta.

2. Saamiset rahoituslaitoksilta

Sijoitustodistukset ovat pankkien liikkeeseen laskemia diskonttopapereita.

Arvopapereiden takaisinmyyntisitoumuksia eli repokauppoja käytetään tärkeimpänä instrumenttina rahamarkkinainterventioissa.

Rahalaitosten joukkovelkakirjalainat ovat luonteeltaan pääasiassa sijoitusomaisuutta. Ne on arvostettu nimellisarvoon.

3. Saamiset julkiselta sektorilta

Valtion metallirahavastuu osoittaa metallirahan lunastusvelvollisuudesta johtuvan velan määrän Suomen Pankille.

4. Saamiset yrityksiltä

Kotimaisia toimitusluottoja on myönnetty sekä yksittäisvelkakirjalainoina että joukkovelkakirjalainoina. Joukkovelkakirjalainat on arvostettu nimellisarvoon. Korko vaihtelee pelkästä peruskorosta 1—2,5 prosenttiyksiköllä lisättyyn peruskorkoon.

Erä muut sisältää lähinnä sijoitusomaisuudeksi luokiteltavia arvopapereita, jotka on arvostettu nimellisarvoon.